

Г.Милорадович і часопис "Черниговский листок"

Характерна особливість наукової спадщини відомого історика і громадського діяча Г.О.Милорадовича (1839–1905) полягала в тому, що переважну більшість своїх студій він оприлюднював спершу на сторінках періодичних видань, а вже потім – якщо виникали потреба або нагода – у вигляді окремих відбитків, книг чи брошур. Це дозволяло оперативно запровадити у науковий обіг нововиявлені документи й матеріали, зробити їх надбанням широкого кола фахівців і аматорів старовини. У жовтні 1894 р. Г.Милорадович писав О.Лазаревському з приводу публікації свого "Любецкого архива": "Если издать 300 экз., никто ни одного экз. не купит, а потому я вот чего бы желал: поговорите с редакцией "Киевской старины" и предложите ей печатать с 1-го января 1895 года в каждой книге по одному листу моих бумаг ... Бумага должна быть от редакции и мне 100 отдельных оттисков. Таким образом любители этого рода бумаг познакомятся с ними, а 100 экз. я могу легко раздарить библиотекам и прочее" [1].

Загалом, публікації Г.Милорадовича побачили світ на сторінках понад 20 наукових і громадсько-політичних періодичних видань, що, до речі, значною мірою ускладнює впорядкування повної бібліографії його праць [2]. Проте найактивніше Г.Милорадович друкував свої статті, замітки, нариси, добірки документів, рецензії у місцевій пресі. Показово, що його перша публікація – історичний нарис про "фамільне гніздо" чернігівської гілки Милорадовичів містечко Любеч – була надрукована в 1855 р. у "Черниговских губернских ведомостях" – найстарішому в регіоні часопису, заснованому 1838 р. [3]. Досить часто студії Г.Милорадовича з'являлися і в "Черниговских епархиальных известиях", започаткованих у 1861 р. Слід зауважити, що, незважаючи на свій офіційний статус, ці видання суттєво прислужилися розвитку історико-краєзнавчих досліджень [4].

За умов загального демократичного піднесення на початку 60-х рр. XIX ст. репертуар місцевої преси збагатив "Черниговский листок", який протягом 1861–1863 рр. видавав Л.Глібов. Сучасні дослідники розглядають цей часопис як "нове явище в розвитку української преси другої половини XIX ст., а саме – одне з перших приватних видань", у якому "публікувалися матеріали українською мовою (приблизно 25 відсотків), а також численні російськомовні статті на захист української мови" [5]. Одним з 38 авторів "Черниговского листка" (за підрахунками І.Побідаш)

був Г.Милорадович, що досить симптоматично у контексті еволюції його суспільно-політичних поглядів.

Вихованець елітного Пажеського корпусу, блискучий офіцер-кавалергард, Г.Милорадович на той час серйозно вагався у подальшому виборі життєвого шляху. Захоплений реформаторською діяльністю імператора Олександра II і щиро намагаючись долучитися до великої справи визволення селян від кріпацтва, Г.Милорадович протягом 1862–1865 рр. з невеликою перервою виконував обов'язки мирового посередника по Городнянському повіту Чернігівської губернії і був навіть нагороджений почесною відзнакою за "введение в действие Высочайше утверждённого 19-го февраля 1861 года Положения о крестьянах" [6]. Водночас молодий Г.Милорадович перебував під відчутним впливом українського національного руху, речники якого, на думку А.Капелера, "скориставшись відносно ліберальною політикою напередодні й під час визволення селянства", зробили спробу перейти до "розгортання національної агітації" з метою "поширення національної свідомості на різні верстви населення" (тобто до фази Б, за періодизацією М.Гроха) [7].

За цих обставин на початку 60-х рр. XIX ст. в Україні виникає мережа так званих громад – достатньо аморфних в організаційному відношенні напівлегальних осередків, які об'єднували представників національно свідомої інтелігенції. Одна з таких громад (П.Куліш якось назвав її "куреном", а чернігівський губернатор С.Голіцин – "кружком свитников") у 1861 р. постала в Чернігові під керівництвом С.Носа. До її складу входили Л.Глібов, О.Тищинський, М.Вербицький, І.Дорошенко та ін. Чернігівські українофіли збирали й оприлюднювали історичні та фольклорно-етнографічні матеріали, поширювали серед населення популярні книжки-метелики, опікувалися недільними школами. Чернігівська громада спромоглася організувати аматорський театральний колектив, відомий під назвою "Товариство, кохаюче рідну мову" або "шановців своєї народності". В його репертуарі були п'єси І.Котляревського, "живі картини" з народного життя, хоріві композиції, читання, які користувалися великою популярністю серед місцевої громадськості. Громадівці були безпосередньо причетні до заснування часопису "Черниговский листок", видавцем і редактором якого став Л.Глібов. Як це не дивно, "Черниговский листок" на деякий час навіть пережив горезвісний Валуєвський циркуляр і після закриття журналу "Основа" з листопада 1862 р. до серпня 1863 р. був єдиним україномовним періодичним виданням у межах Російської імперії [8].

Культурно-просвітницька діяльність Чернігівської громади була значною мірою суголосна уподобанням Г.Милорадовича, який наполегливо

студював історію та генеалогію власного роду і споріднених фамілій, з яких вийшло чимало відомих військово-політичних діячів доби Гетьманщини [9]. Улюбленим історичним героєм молодого дослідника став його далекий предок чернігівський полковник і наказний гетьман П.Полуботок [10]. Саме як "потомка П.Полуботка", "юного свободного казака, сына Украины, колысь свободной", сприймали Г.Милорадовича в його безпосередньому оточенні [11].

Водночас Г.Милорадович захоплювався народним мистецтвом і фольклором. Так, він схвально відгукнувся на появу книги О.Шишацького-Ілліча "Сборник малороссийских пословиц и поговорок" (Чернігів, 1857) і запропонував доповнити його прислів'ями, свого часу оприлюдненими М.Максимовичем [12]. Цікаві відомості про побут і звичаї місцевої людності наведено в одній з ранніх студій Г.Милорадовича про містечко Боровичі, яку він, до речі, підписав українським криптонімом "Грыцько М." [13]. Цікаво, що саме з Борович походила годувальниця Г.Милорадовича селянка П.Стретенко, вдячну пам'ять про яку він зберігав упродовж усього життя [14].

До цього ж часу відноситься і знайомство Г.Милорадовича з Т.Шевченком, що відбулося у квітні 1858 р. у Петербурзі на літературно-художньому вечорі у віце-президента Академії мистецтв Ф.Толстого, куди він потрапив, вочевидь, за посередництвом О.Лазаревського. Творчість Кобзаря справила сильне враження на Г.Милорадовича, який і надалі виявляв неабияку обізнаність з поезіями Т.Шевченка, "которые делают честь малороссийской литературе" [15].

Як зауважив С.Скельчик, у конкретних історичних умовах, що склалися на терені Наддніпрянської України у ХІХ ст., простір "для выражения национальных и оппозиционных чувств" здебільшого обмежувався "домом патриота, его (или её) одеждой, предпочтением национальных блюд, напитков, прической, характерными усами" – йшлося, власне, про демонстрацію національної ідентичності [16]. У цьому контексті значний інтерес становлять датовані 1860–1865 рр. листи відомої громадської діячки Є.Милорадович (у дівоцтві Скоропадської) до Г.Милорадовича. В них постійно звучить цей нативістський мотив: "я вышила тебе рубаху..., вымережовала её золотом и шёлком"; "портрет мой я сделала в украинской рубахе"; "вышлю мой портрет, фотографию, он очень хорош, я в малороссийской рубахе, без корсета, в споднице, без кринолинов, и на голове очипок вроде ситечка, портрет тебе понравится"; "Лиза моя ... не успела ещё вышить тебе рубахи"; "приготовлю я для тебя и вишневки"; "приятно мне видеть тебя в нашем украинском козацком наряде"; "вероятно, ты уже получил ... вышитую рубаху, узор составлен мною, и,

исключая букетов, я вышла остальное сама" [17]. Зберігся і фотопортрет Г.Милорадовича, виконаний у 1860 р., на якому він зображений у народному одязі [18].

Зрештою, саме українофільські симпатії зумовили співробітництво Г.Милорадовича з видавцем і редактором "Черниговского листка" Л.Глібовим. Втім, історія їхніх взаємин сягає кінця 50-х рр., коли Г.Милорадович разом з О.Лазаревським намагалися видати в Петербурзі книгу байок Л.Глібова, але з нез'ясованих наразі причин реалізувати цей проект не спромоглися [19]. Напевне, Л.Глібов бував на обідах, які на честь місцевих літераторів давав у Чернігові Г.Милорадович [20].

Як відомо, "Черниговский листок" виходив досить нерегулярно, із значними перервами – передусім через брак коштів і постійних дописувачів. "Видавнича діяльність не тільки не давала ніякої користі самому редакторові, – слушно зауважив Б.Шевелів, – але й не окупала вартості паперу та друкарських витрат" [21]. Листи С.Носа до О.Кониського свідчать, що чернігівські громадівці прагнули зарадити справі й повсякчас шукали вихід із цієї складної ситуації. 13 березня 1862 р. С.Ніс, зокрема, писав: "Явився и помагач один Листкові Черніговському и грошима, и трудами, пан Лазаревський, дак Глібов не хоче" [22]. Дійшло до того, що Л.Глібов збирався з 1863 р. припинити видання часопису [23]. З огляду на це Г.Милорадович, вочевидь, планував навіть перебрати на себе його редагування. "Что же ты поделываешь в Чернигове, взял ли редакцию на себя Черниговского листка, – цікавилась Є.Милорадович. – Умоляю тебя, дай ему исключительно местный характер, тогда только журнал этот будет иметь интерес, да кроме того, не цурайся рідної мови, коли не сам, то дай другим писать. Как скоро ты вступил в права редактора, я пришлю тебе несколько статей" [24].

Втім, Є.Милорадович видала бажане за дійсне, адже після тривалих вагань Л.Глібов у травні 1863 р. вирішив продовжити видання часопису: "...в последнее время поступило значительное число заявлений о высылке "Черниговского листка", и, вместе с тем, нам удалось пригласить к постоянному, по изданию и редакции газеты, сотрудничеству нескольких лиц, участие которых, надеемся, обеспечит успех нашего предприятия" [25]. Цю новину повідомив О.Кониському С.Ніс: "...щонедільник иде уже по новому – з помішниками: Скибинським, Дорошенком, Лазаревським, – хотяять, щоб по путтю" [26].

Як бачимо, прізвища Г.Милорадовича серед них немає, але саме у цей час на сторінках "Черниговского листка" з'явилися його публікації. Вони засвідчують, зокрема, глибокі знання Г.Милорадовича у царині

бібліографії та книгознавства. Принагідно слід зазначити, що він був відомим бібліофілом і власником великої бібліотеки, що нараховувала близько 16 тисяч томів [27]. На той час у доробку Г.Милорадовича вже була низка ґрунтовних публікацій відповідної тематики. Протягом 1859–1860 рр. він оприлюднив у "Черниговских губернских ведомостях" покажчик до цього часопису за 1838–1858 рр., бібліографічний покажчик "Иностранные сочинения о Малороссии", а також спробував продовжити започатковану О.Лазаревським "Украинскую литературную летопись" [28].

На сторінках "Черниговского листка" Г.Милорадович опублікував бібліографічні нотатки про перевидані у Парижі унікальні джерела з історії України XVII ст. – "Історію війни козаків проти Польщі" П.Шевальє (1859) та "Опис України" Г.Л. де Боплана (1861). Г.Милорадович погодився з видавцями у тім, що книга П.Шевальє відзначається "откровенностью французского солдата и тонкою наблюдательностью", і наголосив на її непересічному значенні для дослідників. Г.Милорадович також звернув увагу на той факт, що П.Шевальє назвав Б.Хмельницького "столь же честолюбивым и столь же отважным", як і його славетний сучасник О.Кромвель [29]. "С удовольствием" Г.Милорадович сповістив "занимающихся малороссийскою историею" і про появу нового видання книги Г.Л. де Боплана, цікавої насамперед "как записки современника-самовидца". Г.Милорадович підкреслив, що "Опис України" – це "плод изучения ... края во время частых по нему странствований", адже автор "служил семнадцать лет инженером в польской службе при Сигизмунде III и Владиславе IV". Г.Милорадович також навів відомості про переклади праці Г.Л. де Боплана англійською, німецькою, латинською та російською мовами. На особливу увагу, на думку Г.Милорадовича, заслуговує "в высшей степени драгоценная и любопытная" карта, над якою Г.Л. де Боплан "трудился восемь лет" [30]. Слід зауважити, що, віддаючи належне книгам П.Шевальє та Г.Л. де Боплана, Г.Милорадович відзначає при-таманні їм недоліки й закликає до критичного ставлення до цих джерел. Так, за його спостереженням, у книзі П.Шевальє, "представляющей много нового и интересного, встречаются однако же неверности, требующие проверки с другими источниками" [31]. Що ж до праці Г.Л. де Боплана, то, на думку Г.Милорадовича, "в авторе ... замечен тот существенный недостаток, что, служа польскому королю, он считает долгом везде и во всём восхвалять польскую нацию; суждения его не беспристрастны" [32].

Відомо, що "Черниговский листок" одним з перших звернувся до історії книгодрукування в регіоні й у 1863 р. оприлюднив "Заметку о книгопечатании в Черниговской губернии в прошлом столетии" П.Єфи-

менка, який, зокрема, зазначив: "Желательно, чтобы имеющие у себя старинные сочинения сообщали о них самые подробные сведения ... В таких выписках или заметках следует помещать все, что есть интересного в книгах: описания и изображения гербов, биографические сведения, посвящения, предмовы, содержания книг, словари неизвестных выражений и слов и т.д. Из подобных заметок со временем можно будет составить довольно полную библиографию старопечатных книг и историю книгопечатания в Южной России. А привести в известность весь умственный капитал наших предков – это наша священная обязанность" [33]. Г.Милорадович оперативно відгукнувся на цей заклик – уже в наступному номері "Черниговского листка" з'явилася його публікація під назвою "Ещё заметка о книгопечатании в Черниговской губернии в XVII столетии". Відзначивши, що П.Єфименко "не располагал достаточными материалами для суждения об этом вопросе", він навів відомості (а подеколи й стислі описи) ще 24 видань, які побачили світ на Чернігово-Сіверщині у XVII ст. Крім того, Г.Милорадович конспективно, але зі знанням справи, простежив історію книгодрукування в регіоні, яке у 1646 р. започаткував К.Транквіліон, схарактеризував діяльність друкарень Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського та Чернігівського Троїцько-Іллінського монастирів. Констатувавши, що "совершенное прекращение работ в Ильинской типографии относится к 1820 году", Г.Милорадович водночас наголосив: "В прошлом 1862 году неусыпный архипастырь черниговский и нежинский Филарет учредил при Ильинском же монастыре новую типографию" [34].

Плідне співробітництво Г.Милорадовича з часописом "Черниговский листок", проте, виявилось нетривалим – у серпні 1863 р. Л.Глібов, звинувачений у причетності до так званої "справи" С.Носа й І.Андрущенко, які зберігали й поширювали протиурядові газети й прокламації, змушений був припинити його видання [35]. Арешти й обшуки, проведені у помешканнях місцевих українофілів, призвели до згортання діяльності Чернігівської громади, яка відродилася вже за нових історичних умов на початку 1890-х рр. [36].

Під впливом обставин і оточення (наприкінці 1865 р. за наполяганням батьків він повернувся на військову службу і зробив непогану кар'єру, яку гідно увінчало звання генерал-лейтенанта) [37], Г.Милорадович поступово перейшов на позиції консерватизму. Проте подальшу еволюцію його суспільно-політичних поглядів, на нашу думку, доцільно розглядати в контексті принципів ієрархії численних лояльностей та взаємовиключних свідомостей, які вдало застосував до аналізу українських історичних реалій XIX ст. П.Магочий. Він, зокрема, зауважив: "У багатонаціональних

державках зовсім природно бувають особи, яким зручно з більше ніж однією "національною" лояльністю або свідомістю. На українських землях у XIX ст. було зовсім нормально, що дехто вважав себе водночас і малоросом (українцем), і росіянином ... Цих ... "малоросів", які вірили, що є гармонійна сполука між прив'язанням до Малоросії і до Росії в цілому, в літературі надто спрощено називають русифікованими ... Проте їх треба вважати частиною "природної" ієрархії численних лояльностей, яка присутня в багатьох національних відродженнях включно з українським". Відповідно до такого світосприйняття праці Г.Милорадовича, як і багатьох його сучасників, були "написані російською мовою і сповнювані ... поняттям, що Україна або Малоросія, як вона звичайно називалася, була природною складовою частиною російського імперського світу. Тим самим ці історії приймали ідею ієрархії численних лояльностей або свідомостей". Як підкреслює П.Магочий, "це був не політичний опортунізм, як дехто натякає, а віддзеркалення українських культурних умов не тільки в період національного відродження, але й до, і після нього" [38]. Насамкінець зауважимо, що на початку XX ст. українське дворянство взяло безпосередню участь у відродженні національної державності – саме з цього середовища походив молодший сучасник Г.Милорадовича, глава Української держави, що постала навесні 1918 р., гетьман П.Скоропадський.

Література

1. Листи Олександра Лазаревського // Український археографічний збірник. – К., 1927. – Т. 2. – С. 347.
2. Див.: Граф Григорий Александрович Милорадович (Краткие биографические сведения). – Чернигов, 1892. – С. 3.
3. Милорадович Г. Местечко Любеч // Черниговские губернские ведомости. – 1855. – Часть неофициальная. – №48, 50, 51–52 (є й окремі відбиток).
4. Федоренко П. Нариси з історії вивчення Чернігівщини // Записки Чернігівського наукового товариства. – Чернігів, 1931. – Т. 1. Праці історично-краєзнавчої секції. – С. 20–23; Коваленко А.Б. Развитие краеведения на Черниговщине в первой половине XIX в. // Историческое краеведение в СССР: вопросы теории и практики: Сборник научных статей. – К., 1991. – С. 95–96 та ін.
5. Шевелів Б. Тижневик "Черниговский листок" за редакцією Л.І.Глібова (1861–1863 рр.) // Чернігів і Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали. – К., 1928. – С. 443–462; Побідаш І.Л. Редакторська та журналістська діяльність Леоніда Глібова: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – К., 2006. – С. 5–6.
6. Чернігівський історичний музей ім. В.В.Тарновського (далі – ЧІМ), інв. №Ал 19 – 2/2/506, с. 2.
7. Капелер А. Національний рух українців у Росії та Галичині: спроба порівняння // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, держав-

ність: Міжвідомчий збірник наукових праць. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 105–106.
Див. також: Миллер А.И. "Украинский вопрос" в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.). – СПб., 2000. – С. 106 та ін.

8. Див.: Возняк М. З історії Чернігівської громади 1861–1863 рр. (Листи Л.Глібова й С.Носа до О.Кониського) // Україна. – 1927. – Кн. 6. – С. 114–124; Миловидов Л. Недільні школи на Чернігівщині в 1860-х рр. // Чернігів і Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали. – К., 1928. – С. 432–434; Шевелів Б. Тижневик "Черниговский листок"... – С. 452–456; Його ж. Леонід Глібов як громадський діяч і письменник // Глібов Л. Твори. – К., 1927. – С. 13–24; Сиваченко М., Деко О. Леонід Глібов: дослідження і матеріали. – К., 1969. – С. 11–30; Катренко А.М. Український національний рух XIX ст. – К., 1999. – Ч. II. – С. 7–8, 57–59 та ін.

9. Милорадович Г. Биографические очерки замечательных Милорадовичей. – Чернигов, 1856; Його ж. Несколько слов о роде дворян Милорадовичей. – Чернигов, 1857 та ін.

10. Милорадович Г. Родословная дворян Полуботок. – СПб., 1859; Його ж. Сфрагистическая заметка о гербе Полуботка // Черниговские губернские ведомости. – 1858. – Часть неофициальная. – №9 та ін.

11. "До тебе прихильна, дарма, що кавалергард": Листи Є.І.Милорадович до Г.О.Милорадовича (1860–1865) / Упорядник С.О.Половнікова. – Чернігів, 2002. – С. 28, 34, 56, 61, 86.

12. Милорадович Г. Письмо к редактору // Черниговские губернские ведомости. – 1858. – Часть неофициальная. – №2. Див. також: Кудрявцева З. Пареміологічна спадщина Олександра Шишацького-Ілліча. – Чернігів, 1999. – С. 17.

13. Грыцько М. [Милорадович Г.]. Местечко Боровичи. Историческое, статистическое и этнографическое описание // Черниговские губернские ведомости. – 1856. – Часть неофициальная. – №30, 31. Докладніше про народознавчі зацікавлення Г.Милорадовича див.: Коваленко О. Історико-етнографічні студії Г.Милорадовича // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – Серія 6. Історичні науки. – К., 2008. – Вип. 6. – С. 164–169.

14. Памятная книга Графа Милорадовича / Второе издание напечатано в 28 экземплярах. – Чернигов, 1892. – Октябрь.

15. Дудко В. Тарас Шевченко очима Григорія Милорадовича // Кур'єр Кривбасу. – 1996. – №91–92. – С. 106–110; Його ж. До вивчення петербурзького оточення Тараса Шевченка (1858 р.) // Матеріали VI Міжнародного семінара "Т.Г.Шевченко і мировая культура". – СПб., 2007. – С. 235–239.

16. Екельчик С. Человеческое тело и национальная мифология: некоторые мотивы украинского национального возрождения XIX века. – С. 1–3 // <http://abimperio.net/scgi-bin/aishow.pl?state=show&idart=1660&page=1&idlang>.

17. "До тебе прихильна, дарма, що кавалергард" ... – С. 34, 43, 54, 55, 68.

18. Там само. – С. 11.

19. Глібов Л. Твори. – К., 1974. – Т. 2. – С. 343, 347–348, 458.

20. "До тебе прихильна, дарма, що кавалергард" ... – С. 24.

21. Шевелів Б. Тижневик "Черниговский листок" ... – С. 448.

22. Возняк М. З життя Чернігівської громади ... – С. 121.
23. Шевелів Б. Тижневик "Черниговский листок" ... – С. 449–450.
24. "До тебе прихильна, дарма, що кавалергард" ... – С. 86–87.
25. Шевелів Б. Тижневик "Черниговский листок" ... – С. 450.
26. Возняк М. З життя Чернігівської громади ... – С. 123–124.
27. Милорадович Г. Любеч и его святыня. – СПб., 1905. – С. 73; Иваск У.Г. Частные библиотеки России. – СПб., 1912. – Ч. II. – С. 9.
28. Див.: Пеленський Є.Ю. "Украинская литературная летопись". Перший український книгознавчий журнал // Українська книга. – 1938. – Ч. 1. – С. 4–5, 10.
29. Черниговский листок. – 1863. – №11. – С. 87–88.
30. Черниговский листок. – 1863. – №12. – С. 95.
31. Черниговский листок. – 1863. – №11. – С. 88.
32. Черниговский листок. – 1863. – №12. – С. 95.
33. Черниговский листок. – 1863. – №11. – С. 85–87. Див. також: Тоцька Ж.В. Історія Чернігово-Сіверщини на сторінках часопису "Черниговский листок" (1861–1863 рр.) // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. – Суми, 2008. – С. 134–137.
34. Черниговский листок. – 1863. – №12. – С. 92–94.
35. Див.: Шевелів Б. Л.І.Глібов і тижневик "Черниговский листок" у процесі С.Носа, І.Андрущенко та інш. 1863–1868 рр. // За сто літ. – К., 1929. – Кн. IV. – С. 25–47; Сиваченко М., Деко О. Леонід Глібов... – С. 5–61.
36. Грінченкова М., Верзилів А. Чернігівська українська громада: спогади // Чернігів і Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали. – К., 1928. – С. 463–487; Катренко А.М. Український національний рух ... – С. 124–128.
37. ЧИМ, інв. №Ал 19 – 2/2/506, с. 2–4.
38. Магочий П. Українське національне відродження: нова аналітична структура // Український історичний журнал. – 1991. – №3. – С. 102–107.

Ж.В.Тоцька

Краєзнавча діяльність Чернігівського губернського статистичного комітету (дореформений період)

На зламі 20–30-х рр. XIX ст. в Російській імперії помітно пошавилися дослідження в галузі статистики. Зокрема, наприкінці 1828 р. Микола І доручив Міністерству внутрішніх справ упорядкувати "Статистику Російської імперії". Невдовзі в усі губернії було розіслано відповідні директиви, а також 11 таблиць для збирання статистичних даних, які охоплювали практично усі сфери життєдіяльності регіонів. На Чернігівщині реалізацію цього проекту контролював губернатор М.Жуков [1].